

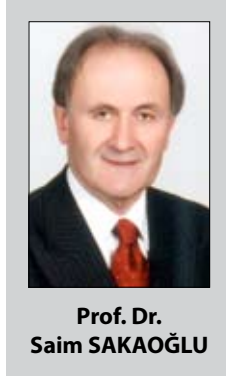

MAHALLE YAZILARI : 6

MAHALLELERİN ÖLÜMÜ

Atalar ne güzel söylemiş, "Âlimin ölümü âlemin ölümüdür." diye... Gerçekten de tanıdığım âlimlerin ölümleri benim için âlemin ölümü idi. Ya mahallelerin ölümü için ne diyeceğiz? Evet, ne diyeceğiz? Biliyor musunuz, Konya'mızda onlarca mahalle bir çırpıda ölüverdi, tarihin bir 'tuhaf' sayfasında yerlerini alıverdi. Rahmetli Reşat Ekrem Koçu hayatta olsaydı, *Tercüman*'daki bir köşe yazısına 'Mahalleler Mezarlığı' adını koyuverirdi. Ben de ondan aldığım (!) ilhamla yazıma 'Mahallelerin Ölümü' adını koyuverdim.

Tanıdığım ilk Konya gazeteleri, dostumuz Av. Özgen Küçükkoner'in dedesi, Belediye Başkanlarımızdan Muhlis Koner'in haftada iki kez yayımlanan *Selçuk*'u, Ergun Ailesinin pazartesi, çarşamba ve cuma günleri yayımladıkları *Ekekon* ile Atalay ve Gücüyener Ailelerinin heyecanlarını paylaştıkları *Yeni Konya* idi. Bu arada yayımını sürdüren *Babalık*'ı hiç tanımamıştım. Sonraları *Yeni Meram*, *Akyokuş*, *Mengene*, vb. hayata

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

atılmışlardı. Bunlar kaçır yaprak idiler, bilir misiniz? Bir yaprak (iki sayfa) olanı da vardı, iki yaprak (dört sayfa) olanı da vardı. Ya şimdi? İlamaşallah sayfalarını saymıyoruz. Hele hele kandil ve bayram arifelerinde...

Mahallelerin ölümü ve eski gazetelerin yaprak sayıları... Gel de aralarında bağ kur!.. Kuramazsınız, zor iştir, bağ kurmak. Gazetelerimizin sayfa sayıları o kadar çok ki... Doğrusu her sayfaya yeterince zaman ayıramıyorsunuzdur. Bunun sonucu olarak da bazı sayfaları atlamasanız bile haberleri atlayabiliyorsunuz.

"Karatay ve Meram'da mahalleler birleştirildi" haberlerini okuyabilmiş miydiniz? Hangi gazetenin hangi günkü sayısında? Ben sizlere bir kolaylık yapıvereyim: *Merhaba*, 22 Haziran 2009. Yazı şu cümlelerle başlıyordu:

"Konya merkezdeki mahalle sayısı 282'den 210'a düşürüldü. Birçok mahalle birleştirilirken, bazıları da yeniden isimlendirildi. 40 mahalenin ise sınırları değiştirildi. Yeni

düzenlemeye göre; Karatay'da 108 olan mahalle adedi 58'e, Meram'daki 108 mahalle 87'ye düşürülürken, Selçuklu'da 66 olan mahalle sayısı ise 68'e çıkarıldı.”

Evet, Karatay'da mahalle sayısı 108'den 58'e inerken neredeyse sayı yarı yarıya azalmıştır. Demek ki 50 mahalle tarih olmuş, tarihe gömülmüş. Bu demektir ki 50 tane de mahalle adı tarihe gömülmüştür. Bu uzun listeyi tekrar etmeyeceğim ama bazı adları, elim titreyerek yazacağım: Hoca Habib, Piri Mehmet Paşa, Durak Fakih, Sarı Hasan, Hacı Süleyman, vb. adları taşıyan mahalleler yok artık... Ne mi olmuş? Hepsinin ortak adı Aziziye olmuş. İlk adları Dolap olup da devamı kişi adı olanlarla (Battal, Halil, Mahmut) mekân adı olanlar da (cami, mektep) sizlere ömür... Bab-ı Aksaray, Pürçüklü, Civar da öyle... Şeyh Ulema'nın Yahşi'si de tarihten silinenler arasında... Yani, sözün kısası 14 mahalle, yeni söyleyişle 'out', Aziziye Mahallesi 'in'. Kimsecikler bu out-in yazımına karşı çıkmazın. Avrupa Birliği'ne gireceğiz diye çırpınıp duruyoruz, ben de 'dışarı' ve 'içeri' yerine bu sevimsiz kelimeleri kullanmak zorunda (!) kaldım.

Yazının, 'Meram'da birleştirilen mahalleler' başlığı altında verilen listeyi de aşağıya alıyorum.

“Meram'da; Kürkcü, Kalecik, Kalecelp, Mücellit, İhtiyarettin, Muhtar, Sefhavan, Uluğbey ve Karakurt mahalleleri Şükran Mahallesi; Gazi Alemşah, Şeker Furuş, Şeyh Osman Rumi, Furkan Dede ve Selimiye mahalleleri Sahibi Ata Mahallesi; Bahçeli Evler ve Cedidiye mahalleleri Abdülaziz Mahallesi; Hoşhavanata, Hoşhavanata Saatçi, Sungur, Şeyh Ahmet, Bordobaşı, Tarhana, Übeyit ve Emir Halil mahalleleri Hacı Fettah Mahallesi; Hoca Faruk, Akbaş ve Gemalmaz mahalleleri Ak-

sinne Mahallesi; Gurbi Cedit ve Külahçı mahalleleri Çaybaşı Mahallesi, Geçit Mahallesi, Kurtuluş Mahallesi olarak değiştirildi.”

Ne denilmişti haberin başında; “... Meram'daki 108 mahalle 87'ye düşürülürken...” demek ki Meramlı mahalleler şanslıymış. Karatay'la aynı sayıya sahipken 50 sayı değil de 21 sayı azalmış; ne mutlu onlara!

Doğma büyüme Meramlı olan, hâlen de orada oturan birisi olarak bu mahallelerin tasfiye edilme işini tam bir liste olarak vereceğim. Baştaki mutlu ad, onca mahalleyi içine alan yeni ad, iki nokta (:) işaretinden sonra gelenler ise feda edilen adlar:

Şükran Mahallesi: Kürkcü, Kalecik, Kalecelp, Mücellit, İhtiyaredin, Muhtar, Sefhavan, Uluğbey ve Karakurt (Dokuz mahalle).

Sahip Ata Mahallesi: Gazi Alemşah, Şekerfuruş (Şeker Furuş), Şeyh Osman Rûmi, Furkan Dede ve Selimiye (Beş mahalle).

Abdülaziz Mahallesi: Bahçelievler ve Cedidiye (İki mahalle).

Hacıfettah Mahallesi: Hoşhavanata, Hoşhavanata Saatçi, Sungur, Şeyh Ahmet, Bordobaşı, Tarhana, Übeyit ve Emir Halil (Sekiz mahalle).

Aksine Mahallesi: Hoca Faruk, Akbaş ve Gemalmaz (Üç mahalle).

Çaybaşı Mahallesi: Gurbicedid ve Külahçı (İki mahalle)

Kurtuluş Mahallesi: Geçit Mahallesi.

Bu sonuncu sadece bir ad değişikliğinden oluşmaktadır.

Böylece Meram'da 29 mahallesi birleştirilmiş, buna karşılık bu 29 mahalleden yeni sekiz mahalle oluşturulmuştur. Bir mahallenin ise sadece adı değiştirilmiştir.

Gelelim 'fedai'lere, yani feda edi-

len mahallelere. Ben, bu mahallelerin bir bölümüyle iç içe idim; onlarda gezip tozup oynarken büyüdüm. Artık Saatçi'den geçemeyeceğim; Emir Halil'e selam veremeyeceğim, Gemalmaz'da dolaşamayacağım, Bordobaşı'nda top oynayamayacağım, ne anlama geldiğini bilmediğim Hoşhavana'dan transit geçemeyeceğim, filan filan... Karakurt'a mum da mı dikemeyeceğim? İlkokul öğretmenim merhume Zekiye İzgi artık Şekerfuruş'ta (Şeker Furuş) oturuyor olmayacak!

Bütün bu sıkıntıların yanında bir de amorti / teselli ikramiyesi de yok değil... Kısa bir süre mensubu olduğum Gurbicedid ile 50-60 yıl önce Fahrünnisa'ya bağlı olan Külahçı Mahalleleri Çaybaşı Mahallesi adı altında birleştirilmiş. Atasözünü hatırlamanın tam sırası.. Allah, kuluna eşeğini kaybettirir, semersiz buldurmuş. 'Çaybaşı Konutları'nı 'Mesnevi Konutları'na kaptırdık, ama Çaybaşı'yı bir de mahalle olarak bulduk!

Merhaba'da haberin son paragrafı 'Tüzel kişiliği olmayan yeni mahalleler' başlığını taşıyor. Yeni oluş-

turulan mahallerin acaba şu anda kaçar muhtarı var? Karatay'daki dokuz, Meram'daki beş mahalle henüz 'tüzel kişilik'e kavuşmamış. İşte haberimizin sonu:

"Karatay'da Nakipoğlu, Aziziye, Akif Paşa, Hacı Hasan, Köprübaşı, Çelebi, Kerim Dede, Kayacık, Araplar ve Meram'da Hacı Fettah, Çaybaşı, Telafer, Loras, Ali Ulvi Kurucu tüzel kişiliği henüz olmayan yeni mahalleler."

Selçuklu'nun adı pek geçmedi galiba... Sadece en başta, mevcut mahalle sayısının 66'dan 68'e yükseltildiği bildiriliyordu.

Sonuç olarak diyeceğiz ki, çeşitli sebeplerle mahalle sayısı azaltılırken kültür tarihimizin önemli adları da unutulmuşluğa terk edilmiş olmaktadır. Bu durumda sorumlulara bir görev düşmektedir. Bu adları bir yerlerde değerlendirmeliyiz. Hoca Faruk'u, Emir Halil'i, Karakurt'u, Osman Rûmî'yi unutulmuşluğa terk edersek gelecek kuşaklar bizi bağışlamazlar.

Ne olur, benim adımla, çıkmaz sokağa bile vermeyiniz!

Aczimin Giryesi

Keşke...

Seven gönüller keşke bir gün sevildiğini bileydi,
Yıllar sonra, özlediği evin kapısına geleydi.
Gerçi biz kullar için can birdir ama yüz bin can olup
Sevdiğinin eşliğinde dirilip dirilip öleydi...

Ahmet Sevgi

OSMANLI YÜKSEK EĞİTİM KURUMU: DARÜLFÜNUN

Osmanlı Devleti'nin, Batı'nın yaşadığı Rönesans, Reform ve bunların sonucundaki aydınlanma Çağını yaşayamaması ve bunun sonucunda da Batı ülkelerinin önce bilimsel sonra teknolojik ve en sonunda askerî yönden üstünlüklerini ilan etmeleri üzerine Osmanlı Devleti en azından aradaki farkın daha fazla açılmaması için Avrupa tarzında okullar açmaya karar vermiştir. Tanzimat Döneminde medrese dışında yeni bir yüksek öğretim müessesinin kurulmasına karar verilmiş ve bu amaç için "dârü'l-fünun" okulu açılmıştır. Osmanlı Devleti'nin eğitimde yenileşme hareketleri içinde çok önemli bir yere sahip olan Darülfünun hakkında aşağıda kısaca bilgi verilecektir.

Osmanlı Devleti'nde medrese dışında yeni bir yüksek öğretim müessesesinin kurulmasına karar verilmiş ve bu kuruma "fenler evi" manasına gelen "dârü'l-fünun" adı verilmiştir. Okula bu adın verilmesinin amacı, yeni okulun o günün şartlarında medreseden ayrı bir kurum olduğunu ortaya koymaktır. "Fen" kelimesi geç devir Arap edebiyatında "bir bilimin ayrıldığı dal" demektir, çoğulu "fünun"dur. Osmanlıcada ise "cins, tür, hal. Bilim dalı" manalarında kullanılmıştır. XIX. yüzyılda müşahede ve ispata dayalı bilimlere fen denilmiştir. Fünun kelimesi hemen her zaman "ulûm ve fünun" terkinde kullanılırken ulûm kelimesinden daha çok dinî ilimler ayırt edilerek darülfünun terkinde tek başına

kullanılmıştır. Bu da müessesenin Batı kaynaklı yeni bilimlerin eğitiminin yapılacağı bir kurum şeklinde düşünüldüğünü göstermektedir(1). Mehmet Zeki PAKALIN, Darülfünunu, bu günkü üniversiteye denk gelen, Osmanlı Devleti'nde yüksek ilimlerin okutulduğu yer olarak tanımlamıştır(2).

1- DARÜLFÜNUN'U KURMA ÇALIŞMALARI

İstanbul'da Darülfünun kurma kararı, 1845 yılında Geçici Maarif Meclisi'nde ele alınmıştır(3). Daha sonra oluşturulan Daimi Maarif Meclisi'nde İstanbul'da bir Darülfünun binası yapımına 1847 yılında başlamıştır. Kasım 1846'da, İtalyan asıllı mimar Fossati ile İstanbul'da bir Darülfünun binasının inşası için mukavele yapılmış ve Ayasofya civarında tespit edilen büyük arsa üzerine üç katlı, 125 odalı, gösterişli, Avrupa üniversitelerine benzer şekilde büyük bir bina yapılması istenmiştir(4). Ancak inşasına hemen başlanan Darülfünun binası uzun yıllar tamamlanamamıştır. Bina yapımı sürerken, Darülfünun'da okunacak kitapları hazırlanması için yabancı dilde yazılmış kitapları tercü-

(1) Ekmeleddin İHSANOĞLU, "Darülfünun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, s.521.

(2) Mehmet Zeki PAKALIN, "Dâr-ül-fünun", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, İstanbul, 1983, s.397.

(3) Ali ARSLAN, "Osmanlı Darülfünunu", *Osmanlı*, V, Ankara, 1999, s.297.

(4) Ekmeleddin İHSANOĞLU, "Eğitim ve Bilim", *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, İstanbul, 1998, s.323.

me etmek amacı ile 1851 yılında "Encümen-i Daniş" kurulmuştur. Binanın inşaatı 8 Mart 1865'te bitişinde de darülfünun olarak kullanılmamıştır(5). Yapımı sona erdiğinde Adliye ve Evkaf nezaretlerine tahsis edilen bu yapıdan Darülfünun ancak binanın tamamlanmasından önce kısmen tamamlanan kısımlarından istifade edebilmiştir. 12 Ocak 1863'te Pazartesi günü Derviş Paşa'nın verdiği fizik dersiyle çalışmalarına başlayan Darülfünun'da ilk dersi 300 kadar kişi takip etmiştir(6). Bundan sonra halka açık olarak fizik, kimya, tabii ilimler ve tarih olmak üzere dört konuda dersler verilmeye devam edilmiştir. Sonra buna coğrafya dersi de eklenmiştir. Darülfünun, öğretimde kullanılan odalarının Maliye Nezareti'ne veril-

mesiyle Divanyolu'nda ahşap bir binaya taşınmıştır. 1865'te ise çıkan bir yangınla bu bina da yanınca bir müddet kapalı kalan darülfünun, 1 Eylül 1869 yılına geldiğimizde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile ikinci defa kurulmuştur. Bu ikinci Darülfünun, kendi adına inşa ettirilen ve bugün Eminönü Kaymakamlığı tarafından kullanılan binada açılmış ve müdürlüğüne de Hoca Tahsin Efendi (1812-1880) getirilmiştir. Darülfünun, İlahiyat ve Edebiyat, Hukuk, Ulûm-i Tabiiyye ve Riyaziye olmak üzere üç fakülteden oluşmaktaydı. 20 Şubat 1870'de eğitim ve öğretime başlayan Darülfünun 1871'de kapatıldı. 1900 yılında Tanzimat'ta bir türlü yaşatılamayan darülfünun son defa açıldı, farklı alanlarda pek çok yüksek okul kuruldu. Hemen hepsi Türkiye Cumhuriyeti'ndeki üniversite ve fakültelerin çekirdeğini oluşturan bu kurumlardan belki de en önemlisi, yetiştirdiği hukukçularla devletin se-

(5) Hasan Ali KOÇER, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, İstanbul, 1992, s. 75; ARSLAN, aynı makale, s.300; İHSANOĞLU, aynı madde, s.522.

(6) Yahya AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)*, İstanbul, 1999, s.147.

küler niteliğinin güçlenmesini destekleyecek olan Mekteb-i Hukuk-ı Aliye'dir(7).

2-OKUTULAN DERSLER

Darülfünunda şu dersler okutulmaktaydı: mantık ve maani, beyan, ilm-i kelâm, ilm-i tarih, Farisi, Türki, Fransızca, ilm-i aruz, ceza kanunnamesi, usul-i muhakeme-i cinayet, hukuk-i mülkiye, ilm-i kimya, hendesenin cebire tatbiki, riyaziye, ilm-i hayvanat, vb(8). Başta yeterli sayıda hoca ve bu yeni yüksek öğretime hazırlıklı yetişmiş talebenin bulunmaması yüzünden bu ikinci teşebbüste de arzu edilen sonuca ulaşılammıştır. Her şubenin ayrı ayrı detaylı ve kapsamlı ders programları, hazırlanan mezuniyet tezi, müderrislik tezi gibi araştırmaya dayalı çalışmalara da yer verilmiş olan darülfünunda müze, kütüphane, laboratuvar gibi birimlerin de açılması öngörülmüştür.

3- ÖĞRENCİ ALIMI

Darülfünun'a kayıt yaptırabilmek için 18 yaşından büyük olmak şarttı, İyi ahlâk sahibi; Mekteb-i Sultanî, Ticaret, Darüşşafaka ve İdadî mezunları ile bu okulların mezunları derecesinde bilgiye sahip olduklarını imtihanla ispat edenler, Darülfünun'a kabul edileceklerdi. Darülfünun'dan mezun olacak öğrencinin ilk önce son sınıf derslerinden, sonra da mensup olduğu bölümün bütün derslerinden yapılacak sözlü imtihanda başarılı olması gerekiyordu. Ayrıca, imtihanlarda başarılı olan öğrencinin ilmî bir konuda bir çalışma yapması gerekiyordu(9).

Dersler Fransız modeli üzerine

(7) AKYÜZ, *aynı eser*, s.147; Ahmet Vefa ÇOBANOĞLU, "Osmanlılar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 2007, s.567.

(8) KOÇER, *aynı eser*, s.146; Osman ERGİN, *Türkiye Maarif Tarihi*, III-IV, İstanbul, 1997, s.1220- 1226; M. Uğur DERMAN, "Şeyh Hamdullah", *Osmanlı Ansiklopedisi*, İstanbul, 1994, s.95.

(9) ARSLAN, *aynı makale*, s.301.

kurulmuş olmasına rağmen Felsefe ve Edebiyat şubesinde Şark dillerinden Arapça, Farsça yanında Batı dillerinden Fransızca, Yunanca ve Latince dersleri programda yer almıştır. Hukuk şubesinde de İslâm hukuku yanında Fransız medenî kanunu, Roma hukuku ve milletlerarası hukuk derslerinin bulunması, İslâm ve Batı'yı telif etme gayretlerinin varlığını göstermektedir(10).

4- DARÜLFÜNUN'DA ISLAHAT ÇALIŞMALARI

Maarif Nâzırı Emrullah Efendi zamanında 1912'de Darülfünun'da yeni bir ıslahat programı uygulandı. Bu dönemde Eczacı ve Dişçi mektepleri Tıp Fakültesi'ne bağlanırken Şam'daki Tıbbiye Mektebi de İstanbul Darülfünunu'na bağlandı; şubeler fakülte adını aldı ve muallimlere müderris unvanı verildi; talebe ve müderrislerin devam ve disiplin kaideleri düzene sokuldu. I. Dünya Savaşı yıllarında Avrupa'dan gelen çok sayıdaki yabancı öğretim elemanının da çalışmalarıyla darülfünun önemli gelişmeler gösterdi ve modern bir üniversite fonksiyonu icra etmeye başladı. Dârülmüşâî adıyla çeşitli alanlarda enstitüler kuruldu, bunlar için kütüphaneler ve laboratuvarlar hazırlandı. Darülfünun binası kâfi gelmediği için yeni binalar kiralandı; ilmî yayın faaliyetine girildi. 12 Eylül 1914'te kız talebeler için Edebiyat Riyâziyyât ve Tabiiyyât şubelerinden oluşan İnâs Darülfünunu kuruldu. 1917'de ilk mezunlarını veren İnâs Darülfünunu 1920'de lağvedildi. Bunun üzerine 1921'den itibaren önce Edebiyat ve Fen Fakülteleri'nde, ardından da Hukuk Fakültesi ile Tıp Fakültesi'nde birer yıl ara ile karma öğretime geçildi(11).

(10) İHSANOĞLU, *aynı madde*, s.522.

(11) İHSANOĞLU, *aynı madde*, s.524.

5- CUMHURİYET DÖNEMİNDE DARÜLFÜNUN'UN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'NE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında üniversite, belli disiplinlerin mükemmelliğe ulaştırıldığı bir öğretim kurumu hem de ülkenin ulusal araştırma-geliştirme ağının odak noktası olarak görülmekteydi.

Cumhuriyet'in ilanından sonra Atatürk, Darülfünun üzerinde önemle durmuş ve bu kurumu değerlendirmek üzere İsviçre'den Profesör Albert Malch'yı davet etmiştir. Malch'ın yaptığı incelemeler üzerine yazdığı 31 Mayıs 1932 tarihli raporundan kısa bir süre sonra, 1933'te, Darülfünun lağvedilerek yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. 1933'de gerçekleştirilen üniversite reformu ile Darülfünun, İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmüş ve mevcut öğretim üyelerinin çoğunun işine son verilmiştir. Bunların yerine Almanya'daki Nazi baskısından kaçan profesörler istihdam edilmiştir. Bu reformla birlikte üniversite Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. 1946 yılında çıkarılan bir yasa ile üniversitelere özerklik ve tüzel kişilik verilmiştir(12).

SONUÇ

Yüksek eğitim ve öğretim vermek amacıyla 1863'te açılan ilk Osmanlı Kurumu Darülfünunun kurulmasıyla başlayan çağdaş eğitim bile Osmanlı'nın yıkılışını durduramadı, hatta kültür ve medeniyet ikileşmesine neden oldu. Çünkü Osmanlı bilimsel düşüncüyü benimseyememişti ve ne eskiyi koruyabilmişti ne de yeniye, Batı'ya ayak uydurabilmişti. 100-150 yıllık bu yenileşme çabaları başarısızlığa uğramıştı. Bilgili devlet adamlarının eksikliği, çir-

kan savaş ve iç isyanların getirdiği ekonomik yük, modern öğretmen azlığı, medreselilerin tepkisi, azınlıkların karşı koymaları, idareciler arasında fikir birliğinin olmaması, sık sık maarif nazırlarının değişmesi ve bu başarısızlığın üzerine bir de 1. Dünya Savaşı'na en yanlış zamanda girilmesi, Osmanlı için sonun başlangıcı olmuştu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra Atatürk üniversite eğitimine büyük önem vermiş ve bu konuyla ilgili önemli yenilikler yapmıştır. Bu dönemde Avrupa örnek alınarak üniversitelerde köklü değişiklikler yapılmış ve bu günkü üniversitelerin temeli o zamanlarda atılmıştır.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a), İstanbul, 1999.

ARSLAN, Ali, "Osmanlı Dârülfünûnu", Osmanlı, V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.297-305.

ÇOBANOĞLU, Ahmet Vefa, "Osmanlılar", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 2007, s.485-589.

DERMAN, M. Uğur, "Şeyh Hamdullah", Osmanlı Ansiklopedisi, (2. Baskı), Ağaç Yayınları, İstanbul, 1994, s.92-99.

ERGİN, Osman, Türkiye Maarif Tarihi, III-IV, Eser Matbaası, İstanbul, 1997.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, "Dârülfünun", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1993, s.521-525.

_____, "Eğitim ve Bilim", Osmanlı Medeniyeti Tarihi, İstanbul, 1998, s.223-359.

PAKALIN, Mehmet Zeki, "Dâr-ülfünun", Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, MEB Yayınları, İstanbul, 1983, s.397-398.

KOÇER, Hasan Ali, Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923), MEB Yayınları, İstanbul, 1992.

YOLALICI, Mehmet Emin, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", Osmanlı, V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s.281-296.

(12) İHSANOĞLU, aynı madde, s.524-525.

TÜRKÇE GİDERSE TÜRK DE GİDER!..

*“Bu gün gibi hatırımda
İlk gün, ilk ders, ilk bece
Şiirler yazmak için öğrendiğim
Güzel Türkçe...”*

Ziya Osman Saba

Bilge Kağan ve Kültiğin kardeşler ile vezirleri Tonyukuk, *“dünya üzerinden Türk’ün adı, sanı yok olmasın diye”* 8. yüzyılda, Türk dilinin Türkçe ilk yazılı kaynağı olan *“Orhun Âbideleri”*ni yontturur. Türk adı, ilk defa bu taşlarda Türkçe olarak yer alır. Bu âbideler, Türk dilinin köklü bir dil olduğunun en önemli vesikasıdır.

11. asrın önemli simalarından Kâşgarlı Mahmud’un, *“Divânü Lûgâti’t-Türk”* adlı eserinin giriş bölümünde Türk dili için söylediği sözler oldukça manidardır. Ondaki Türkçe sevdasının terennümlerini şu sözlerinden anlıyoruz:

“Gördüm ki yüce Tanrı, devlet güneşini Türklerin burçlarından doğurmuş. Onlara Türk adını kendisi vermiş; onları yeryüzünün hâkânı kılmış ve cihan halkının dizginlerini onların ellerine bırakmış... onların oklarından korunabilmek ve onlara derdini anlatabilmek ve Türklerin gönlünü almak için onların dilleri ile konuşmaktan başka yol yoktur.”

Kâşgarlı Mahmud hatta bu gerçeği Buharalı ve Nişaburlu iki din

büyüğünden işittiği, Hazreti Peygamber’in *“Türk dilini öğreniniz, çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik var buyurmuştur”* hadisi ile tanıklamaya çalışmıştır. Daha sonra da *“Eğer bu söz doğru ise, Türk dilini öğrenmek vacib (çok gerekli) bir iş olur, yok bu söz doğru değil ise, akıl da bunu emreder”* sözleri ile aklın öncülüğündeki sosyal gerçekliğe işaret eder. (*)

Türk dilinin tarihin derinliklerine kadar uzanan köklerine rağmen öksüz kalışı, 14. yüzyılda Âşık Paşa’yı derinden yaralamış olacak ki üzünü şöyle dile getirir:

*“Türk diline kimseler bakmaz idi
Türklere bergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi ol dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri”*

Nihad Sâmî Banarlı *Türkçenin Sırları* adlı kitabında öğretmenlere şöyle seslenir: *“Şu fânî dünya saâdetleri içinde hiçbir şey, aziz Türk çocuklarına Türk dilini öğretmek kadar güzel hizmet değildir.”*

...Muallimler, hangi dersin hocası olurlarsa olsunlar, Türk çocuklarına her şeyden çok Türkçeyi öğreteceklerdir... Yavrularınıza, sözlerini halk dehâsının yarattığı ve bestesi yine halk sanatından yükselen ‘ninni’ler söylemekten başlayarak öğreteceğiniz en güzel şey, Türkçe’dir.” (**)

Yahya Kemal Beyatlı, *“Türkçe ağzımda annemin sütüdür. Türkçe; ağzımızda, anamızın dili gibi helâl ve güzel olmalıdır.”* dedikten sonra, *“Türkçenin çekilmediği yerler vatanıdır. Çekildiği yerler ise vatanlıktan çıkar. Vatanın kendi gövde rubu Türkçedir, her balk kendi ikliminin lisanını söyler.”* diyerek Türkçenin milletin varlığı için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaya çalışır.

Hâlid Ziya Uşaklıgil, *Birinci Türk Dili Kurultayı*'nda, aydınlarımıza Türkçeyi sevme dersi vererek şunları söyler:

“Ben, Türkçenin ezeli bir aşıkıyım. Hepimiz öyle değil miyiz? Ben, Türkçeyi, muhtelif devirlerinde, muhtelif elbiselerle, muhtelif şekillerde gördüm ve sevgilimi o libaslar altında, kendi cevherinde sevdim.”

Fazıl Hüsnü Dağlarca, *“Türkçe Katında Yaşamak”* adlı şiirinde Türkçeyi *“ses bayrağı”* yaparak Türkçe haykırır:

*“Seslenir seni bana ‘ova’m, ‘dağ’ım,
Türkçem benim ses bayrağım.*

...
*Seslenir seni bana yakın uzak,
Yeryüzü mavisinden gökyüzü yeşiline
Tutsak uluslar var ya geceler boyu
Onlar için
Yitik özgürlükler için,
Türkçe haykırmak.*

...
*Seslenir seni bana ‘ova’m, ‘dağ’ım,
Nere gitsem bulur beni arınmış.
Bir çağ ki akar ötelere,
Bir ak... ki yüce atalar, bir al... ki
ulu oğullar,
Türkçem, benim ses bayrağım.”*

Türkçe, Türk'ün varlık sebebidir. Türkçe giderse, Türk de elden gider.

O hâlde Türk yurdunun da sadece bir dili olmalıdır. O da hiç şüphesiz Türkçedir. Başka dil var diyenlerin başka emellerinin olduğu ise unutulmamalıdır. Ziya Gökalp ne güzel söylemiş:

*“Turan’ın bir ili var,
Ve yalnız bir dili var.
Başka dil var diyenin
Başka bir emeli var.”*

Yahya Kemal, *“Bizi ezelden ebede kadar bir millet hâlinde koruyan ve birbirimize bağlayan Türkçedir.”* diyerek dilin önemini vurgular. Mustafa Kemal Atatürk, *“Türk dili zengin bir dildir. Her kavramı ifade kabiliyeti vardır. Türk dili dünyada en güzel dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve yükseltmek için çalışır.”* diyerek Türkçenin ifade gücüne ve zenginliğine işaret eder. Dil, o kadar önemlidir ki dil olmazsa vicdan da, din de, vatan da birbirinden ayrılır. Bunları bir arada tutan, onları ayrılmaz bir bütün yapan Türkçedir. Nitekim Ziya Gökalp, lisanın bu önemli işlevini şöyle dile getirir:

*“Türklüğün vicdanı bir,
Dini bir, vatamı bir;
Fakat bepsi ayrılır
Olmazsa lisanı bir.”*

Türk demek, Türkçe demektir. Türkçe elden giderse, Türk'ü ayakta tutan bütün değerlerimiz de birer birer yok olup gider. Her Türk, Mustafa Kemal Atatürk'ün şu sözüne iyice kulak vermeli, bu sözün tesirini ruhunun derinliklerinde hissetmelidir: *“Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk milleti geçirdiği nihayetsiz felaketler içinde ahlâkını, ananelerini, hatıralarını, menfaatlerini, kısa-*

cası bu gün kendi milliyetini yapan her şeyi dili sayesinde muhafaza etmiştir.”

Bizi biz yapan değerleri Türkçe sayesinde muhafaza ettiğimize göre, Türkçeye gereken değeri veriyor muyuz? Çarşıda, pazarda, ayağımıza giydiğimiz ayakkabımızda, pantolonumuzda, gömleğimizde, takım elbisemizde vs. Türkçe isim var mı? Hepsi yüzde yüz Türk malı olsa bile etiketinde yabancı isimler yazılı. Peki, bunun sebebi nedir? Acaba içinde bulunduğumuz aşağılık duygusu mu, yoksa Batı kurnazlığı mı? Yoksa her şeyimize yabancı isim vererek zengin mi olmayı hedefliyoruz? Paramız, mülkümüz ne kadar çok olursa olsun, dil olmadıktan sonra hiçbir değer ifade etmez. Çünkü Türkçe olmazsa Türk de olmaz, devlet de!.. Türkün olmadığı bir dünya ise düşünülemez.

Türk'ü elde etmenin tek yolunun

Türkçeyi tahrip etmekten geçtiği bilinen bir gerçektir. Bundan dolayı benliğimizi kaybetmemek için Türkçemize sahip çıkmalıyız. Türkün Türkçe duyup Türkçe düşündüğü, Türkçe konuşup Türkçe yazdığı bir Türkiye ümidiyle...

Sözlerime Prof. Dr. Ahmet Sevgi hocamın şu güzel dizeleriyle son vermek istiyorum:

“Ey necip millet, dilini koru yiğitçe Türk’çe

Uğrunda şebit olunacak vatan-dan önce Türkçe”

(*) Besim Atalay, çev., C. I, S. 3-4'ten Zeynep Korkmaz, “Kâşgarlı Mahmud ve Bilinçli Bir Anadili Sevgisi”, Türk Dili Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı, TDK yay., s. 488-489. (2008).

(**)Nihad Sâmî Banarlı, **Türkçenin Sırları**, 18. Baskı, İstanbul 2002, Kubbealtı Neşriyatı, s. 6.

Süheyla ÖNAL

suheyla_onal@hotmail.com

GENÇ KALEMLER

ZALİM

Zalim; acizdir bilmez ne yapacağını,
Zalim; kördür görmez alacağını,
Zalim; yalandır, yalan onda kârdır,
Zalim; insandır, şeytan yanında şaşkındır,
Zalim; günahdır, kabir ona dardır,
Zalim; bağırır, duyan sadece iki kulaktır,
Zalim; güler, şeref yüzünden öteye gider,
Zalim; yaralar, köpek onu azarlar,
Zalim; fildir, ne yediğini bilmez, fili tiksindirir,
Zalim; hazırlık içindedir, cehennem hazırlamak kolay değildir.

MEVLEVİ MEKTUPLARI

Av. Özgen
KÜÇÜKKÖNER

Dostumuz ve meslektaşımız araştırmacı yazar Mehmet Ali Uz ile “Akademik Sayfalar”ı hazırlayıp sunan kıymetli kardeşimiz Ali Işık, son zamanlarda MEVLEVİ MEKTUPLARI isimli bir kitap yayımladı. Bununla tarihe ve bilhassa Mevlevilik ile ilgilenenlere çok büyük bir katkı sağladı. Çünkü eserde Mevlâna aşığı çok kıymetli ediplerin Mevlâna müzesi müdür yardımcısı üstad Necati Elgin’e gönderdikleri tüm mektuplara yer verilmiş. Bu mektupların her biri bir edebiyat harikası olmakla beraber, Mevlevilik hakkında bilinmeyen birçok konulara da açıklık getirmesi bakımından çok önemlidir. Hazreti Mevlâna ve Mevlevilik ile ilgilenenlerin mutlaka okumaları gerekir.

Bu mektupları yazanlar ise başta Abdülbaki Gölpınarlı olmak üzere her biri Mevlâna aşığı olan Halil Can, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Ahmet Mithat Bahari, Münevver Ayaşlı, Prof. Dr. Nihad Mazlum Çetin ve Rıfka Melul Meriç isimli şahıslardır.

Kitaba yine değerli dostumuz halen Karaman Belediye Başkanı olan Dr. Kamil Uğurlu’da veciz bir önsöz yazmışlar.

Kitabın kaynakça kısmına bakınca eserin çok büyük bir emek ve çok büyük bir çalışma ile meydana geldiği görülüyor. Ayrıca mektuplarda geçen eski tabirleri gençlerin kolayca anlayabilmesi için esere bir de lügatçe eklenmiştir ki çok yerinde bir davranıştır. Aksi halde mektupları

okuyan gençlerin hatta yaşlıların bile o mektupları kolayca okuyup anlaması mümkün olmazdı.

Ayrıca yazılan mektupların eski harflerle olan asılları da, yeni harflerle yazılan metinleri yanında yer almıştır ki bu da kitaba ayrı bir güzellik ve renk vermektedir.

Yukarda bahsettiğim kişilerden biri olan Halil Can’ın Necati Elgin’e gönderdiği bir mektubu örnek olarak aşağıya alıyorum:

Eğer Cenab-ı Pir Azzemallahu Zikraba Efendi’imiz bu seyahatin icrasını tasvip buyururlar ise muhakkak sende de bir zuhurat olması lazım gelir. Buna göre fakiri, her zaman muhtaç olduğum irşatlarınla tenvir buyur.

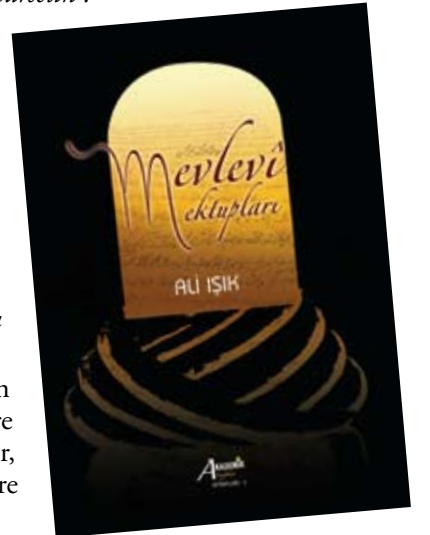
Gönül ta ölmeyince abdi var candan ayrılmaz

Cenab-ı lem-yezel emr etmeden ten candan ayrılmaz

Allah birbirimizden ayırmasın amin bi-hürmeti seyyidülmürselin .

Yunus diyarındaki hane-i müstear henüz satılamadı. Borç mevzuu fakiri üzmette. Bundan bir an evvel halas olmağımız için dualarını niyaz ederim. Her an Huzur’u gören gözlerini, niyaza kalkın ellerini, kıyama duran ayaklarını hasretle öperim.

Bu vesileyle muhterem Ali Işık kardeşimizi bir kere daha candan tebrik ediyor, daha böyle nice eserlere imza atmasını diliyorum.

İhsan KAYSERİ

Örnek İnsanların Örnek Hareketleri Mustafa Necati Elgin ve oğlu Ahmet Güner Elgin

Tarih boyunca toplumumuzun pek çok dönemlerinde lider insanlar yetiştiğini, devreye damgasını vuran liderler olduğu gibi örnek insanlar da örnek hareketleriyle lider olmuşlar örnek alınması gereken işler yapmışlardır. İçinde yaşadığımız dönemde birçok insanla dostluk kurmuşunuzdur, onların örnek davranışları sizleri etkilemiştir. Bu örnek ve lider insanların hayatı sizlerin hayatında izler bırakmış, onların örnek davranışları isteniz de istemeseniz de size bir rehber olmuştur. Hayatlarını okuduğunuz zaman birçok insan davranışları, yaşayışları, hareketleri, konuşmaları bize tesir etmiş onun gibi olmayı istemişinizdir. Elinizde olmadan o kişinin yaşamı sizler de bir alışkanlık haline gelmiş, sizler de bir gün olmuş onun gibi yaşamaya onun gibi hareket etmeye başlamışınızdır. Bunu siz fark edemezsiniz fakat yakınlarınızın, bizleri gözleyenler fark eder ve “yaşayışının onun gibi” diye arkanızdan iyilikle bahsedilen bir insan olarak yaşam çizginizi ona göre hareket ettirmeye başlamışınızdır.

Örnek dört kişiden söz etmek istiyorum.

Bir baba ve oğlunun örnek davranışları ile bu kişilerin örnek hareketlerini topluma yansıtan diğer iki kişiden söz edeceğim.

İnsanoğlunun ‘Âşıklar Kâbesi’ olarak nitelendirdiği Mevlâna Dergâhı ve müzesinde müdür yardımcısı olarak yıllarca görev yapmış olan Mustafa Necati Elgin Hocacafendinin örnek hareketlerini, örnek davranışlarını, oğlu değerli dostum Ahmet Güner Elgin’de de aynen görmek mümkündür.

Mustafa Necati Elgin Hocacafendi dünyadaki ömrünün büyük bir bölümünü Mevlâna Türbesi ve müzesine adanmış bir insandır. Burada görev yaptığı yıllar içerisinde pek çok kişi ile tanışmış, onlardan bir birinden çok güzel edebi mektuplar almıştır. Bu mektupları okuduktan sonra yırtarak çöp sepetine atmamış, yazan kişilere olan saygısından ve sevgisinden çok değerli mektupları titiz bir şekilde biriktirmiş, onları göz bebeği gibi saklamış, belki de zaman zaman tekrar tekrar okumuştur. Kendisine gelen bu edebî değeri çok büyük olan mektupları geldiği gün gibi bizlere ulaşması için de oğlu gazeteci dostum ve büyüğüm Ahmet Güner Elgin aynı titizlik ve aynı hassasiyeti göstererek babasından aldığı bu yadigârları bizlere ulaşması için o da göz bebeği gibi saklamıştır. Arşiv yapmanın çok önemli olduğunun bilincinde olan Ahmet Güner Elgin, babasından kalan bu mirası gelecek kuşaklara aktarmak için bir kitap yazabilirdi. Fakat bunu yap-

mamış babası Mustafa Necati Elgin'in yıllarca hizmet ettiği topraklardaki insanlara göndererek okuyucusuyla, edebiyatımızla kütüphanelerimizde nadide birer eser olacak şekle gelmesi için değerli dostum Avukat ve Akademik Sayfalar'ın yayımcısı Mehmet Ali Uz'a göndermiştir.

Mustafa Necati Elgin Hocaefendiye yazılan ve oğlu tarafından Mehmet Ali Uz'a gönderilen bu değerli mektupların bulunduğu koliyi açarken orada bulunan birkaç kişiden biri de bu satırların yazarı olarak bu olaya tanıklık etmenin de mutluluğunu yaşadım. Bu mektupların gazetemiz Merhaba'ya ilk gelişinde o anı tespit etmek için bir fotoğraf çektiğimizi de üzülerek hatırlarım. Fakat birkaç gün önce yine Ahmet Güner Elgin'in babası Mustafa Necati Güner'i Niyazi Sayın'ın yazdığı mektupların kolisini açtırdıktan sonra fotoğraf çekirtmeyi de ihmal etmedim.

Ahmet Güner Elgin'in ilk gelen mektup kolisinin açılışında değerli dostum öğretmen, Akademik Sayfalar'ın yayım yardımcısı olan Ali Işık da bulunuyodu yanımızda. Mehmet Ali Uz, Ali Işık'a dönerek "Ali Bey şimdi görev sana düşüyor bu eski yazı ile yazılanların tercümesini yap, bugünkü Türkçe ile Akademik Sayfaları da yayımlayalım" ricasında bulundu ve Ali Işık, kolları sıvadı. Gününü gecesine kattı, bu mektupların eski yazıları ile yeni yazılarını birlikte yayımladı. Uzun bir uğraştan sonra da kitaplaştırdı bu mektupları. Kendisini bu sütunlarda tebrik ederim fakat Mevlevi Mektupları ismini verdiği bu eser için ayrı bir yazı ya-

zacağımı da belirtmeden geçemeyeceğim.

Yeşilay Derneği'nin geçtiğimiz günlerde bir ödül töreni vardı. Mehmet Ali Uz ile birlikte Merhaba gazetesine geldiğimizde bizi her zaman güler yüzlü, tatlı diliyle karşılayan kardeşimiz Harun Yılmaz yine o güler yüzlü, tatlı dili ile bizlere bir hoş geldiniz dedikten sonra Mehmet Ali Uz'a yeni bir müjde daha verdi. Bir kolinin geldiğini söyledi. Mehmet Ali Uz heyecanlı bir şekilde adına gelen koliyi açtı ve içinden Ahmet Güner Elgin'in bir mektubu ile Niyazi Sayın'ın Mustafa Necati Elgin'e gönderdiği mektuplar çıktı.

Mehmet Ali Uz mektupları çok titiz bir şekilde açar bakarken bir de gül yaprağı çıktı. belki de o gün Niyazi Sayın yazdığı mektubun içinde o gül yaprağı koyup Mustafa Necati Elgin Hocaefendiye göndermiş olabileceği gibi Hocaefendinin masasının üzerinde duran bir gülün yaprağını o günün anısına saklamış da olabilir diye düşünürken sözde sessiz düşünceğim derken bir anda sesli düşünerek bu görev de Mehmet Ali Uz'a düşen mektupları bir kitap haline getir, sözlerini dudaklarımın arasından fısıldadığımın farkına vardığımda Mehmet Ali Uz da o görev bize düşerse biz de yerine getirelim, diyerek edebiyatımıza yeni bir eser kazandırmanın hazırlığının da temelini atmış olduk. Fakat fotoğraf çektirerek de bu anı edebileştirmeyi de ihmal etmedim.

Her eserin bir hikâyesi olduğu gibi bu eserlerinde hikâyesi böyledir.

M. Ferit (Uğur)'ten Bir Konferans: 6

Kable'l-İslâm Türk Hars ve Medeniyetine Dair

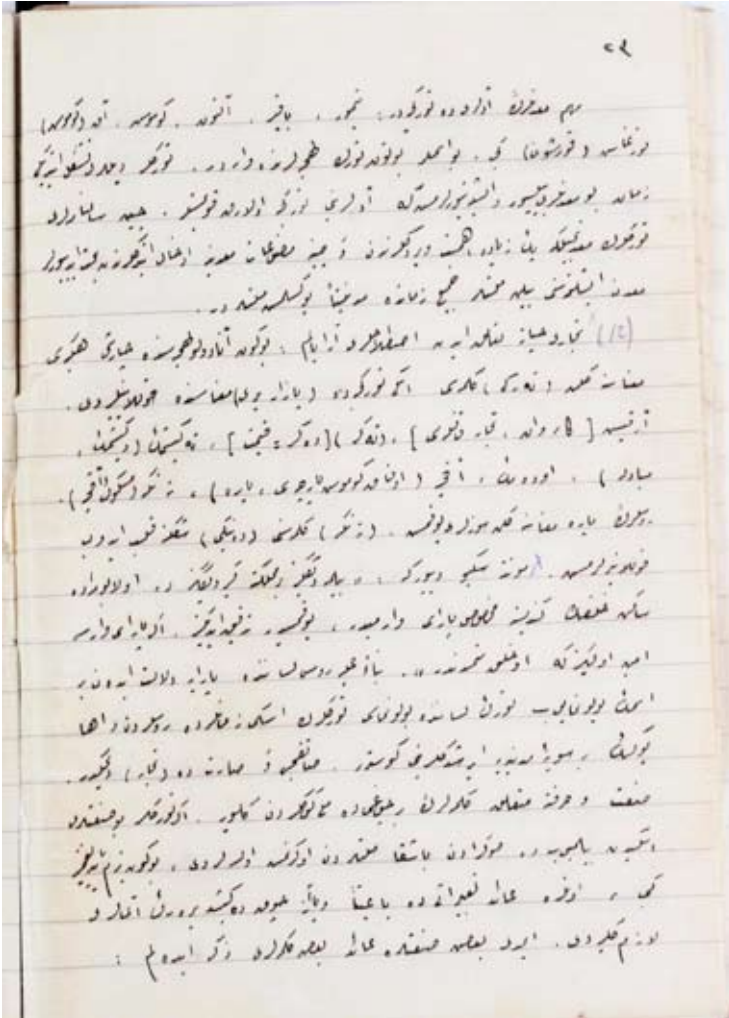
A. Nüşhet TURGUT

(sayfa 23)

Mühim madenlerin adları da Türkçedir: timur (demir), bakır, altun, gümüş, ak (gümüş), kurgaş (kurşun) gibi. Bu isimler bugün Türk lehçelerinde vardır. Türkler dilleri teşekkül ettiği zaman bu madenleri biliyor ve işliyorlarmış ki adlarını Türkçe olarak koymuşlar. Çin salnameleri Türklerin madencilğe pek ziyade ehemmiyet verdiklerinden ve

Çin'e masnuat-ı madeniye (madenî sanat ürünleri) ithal ettiklerinden bahsediyorlar. Maden işletmesini bilen milletler cemi zamanda medeniyeten yükselmiş milletlerdir.

Ticari hayata taalluk eden ıstılahları arayalım: Bugün Anadolu lehçesinde çarşı heybesi manasına gelen (terki) kelimesi Eski Türkçede (pazar yeri) manasında kullanılırdı. Arkış [kervan, tüccar kafilesi], (teger) [değer = kıymet], teğişmek (değişmek, mübadele), ödemek, akça (ufak gümüş parçası, para), teneke (meskuk akça/damgalanmış para). Rusların para manasına gelen sözleri yokmuş. (Teneke) kelimesini (deniki) şekline kalp edip kullanırlarmış. Monteskiyö diyor ki: "Bilmediğiniz bir millete girdiğinizde evvela burada sakin halkın kendisine mahsus parası var mıdır, yok mudur tetkik ediniz. Eğer parası varsa emin olunuz ki o halk temeddüdüdür (medenileşmiştir)". Binaenaleyh Rus lisanında paraya delalet eden bir ismin bulunmayıp Türk lisanında bulunması Türklerin eski zamanlarda Ruslardan daha yüksek bir seviye-i medeniyeye eriştiklerini gösterir. Satkıcı ve sart da (tüccar) demektir. Sanat ve hırfete (mesleğe) müteallik kelimelerin birçoğu da millî köklerden geliyor. Eğer Türkler bu sanatları eskiden bilmeyip de sonradan başka milletlerden öğrenmiş olsalardı, buğun bizim yaptığımız gibi, onlara ait tabirâtı da ya aynen veya az çok değiştirerek almaları lazım gelirdi. İmdi bazı sanatlara ait bazı kelimeleri zikr edelim:

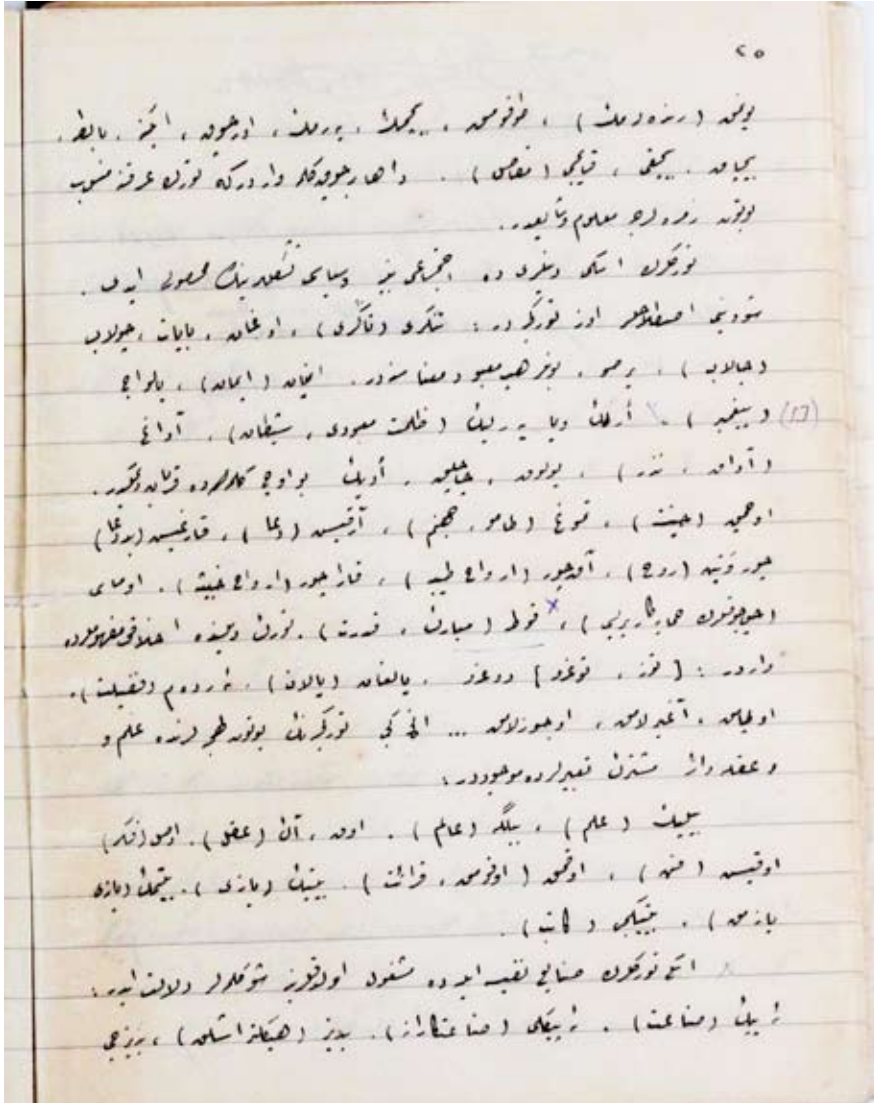
(sayfa 25) yonmak (rendelemek), tokumak, biçmek, yermek, orçuk (örülen, kurulan şey), ıgne, balta, bıçak, bıçkı, kayıcı (makas). Daha birçok kelime vardır ki Türk ırkına mensup bütün zümrelerce malum ve şayidir (duyulmuştur).

Türklerin eski dinleri de içtimai bünye ve siyasi teşekküllerinin mahsulü idi. Şu dinî istihlaları öz Türkçedir: Tengri (tangrı), ogan, bayat, çolab (colab), yer su, bunlar hep mabut manasıdır. İnan (iman), yalvaç (peygamber), Erlik veya Yerlik (zulmet mabudu, Şeytan), adag (adak, nezir), yoluk, çaçlık, edik bu üç kelime de kurban demektir. Uçmak (cennet), temug (tami, cehennem), arkış (dua), kargış (beddua) çor ve tin (ruh), akçor (ervah-ı tayyibe/iyi

ruhlar), karaçor (ervah-ı habise/kötü ruhlar), Umay (çocukların himayekâr perisi), kut (mübarek, kudret). Türk dilinde ahlaki mefhumlar da vardır: [töz, togru] doğru, yalğan (yalan), erdem (fazilet), olçamak (yağmalamak), ağırlamak, ucuzlamak... ilh gibi Türkçenin bütün lehçelerinde ilim ve akla dair müşterek tabirler de mevcuttur:

Bilgi (ilim), bilge (âlim), ok, ak (akıl), us (fikir), okış (fen), okmak (okumak, kıraat), bitig (yazı), bitimek (yazı yazmak), bitigci (kâtip).

Eski Türklerin sanayi-i nefise (güzel sanatlar) ile de uğraştıklarına şu kelimeler delalet eder: epik (sınaat/sanat, ustalık), epikli (sanatkârane), bediz (heykel-tıraşlık), bedizci

(sayfa 27) (heykeltıraş), balbal (diki-
li taş), bark (resimli bina, türbe).

Tababete ait istilâhlar da eski Türk
dilinde vardır: atasagun (tabib), ota
(ilaç), otacı (eczacı, ilaççı), sayru (has-
ta)... ilh gibi. Türk lehçelerinin hepsin-
de başka başka telaffuz olunan ev keli-
mesinin mevcudiyeti, Türklerin yalnız
göçebe hayatı geçirmeyip evler yaparak
oturak hayatı da yaşadıklarına şüphe bı-
rakmaz. (Evim barkım) tabiri hâlâ ara-
mızda zebanzedir (atasözü, yaygın söz).
Buradaki bark (büyük bina) demektir.
Evlek (evde oturan aile) manasındır.
Evimin hâli terkibi lehçemizde müsta-
meldir. Süs ve ziyet ifade etmek üzere
mevcut birtakım kelimeler de eski Türk-
lerde bedayıperverlik (sanatseverlik) his-
sinin münkeşif olduğunu (meydana çık-
tığını) gösterir: yem (güzellik), bezen-

mek (süslenmek), bilezik, yüzük, yüzü
(mercan), gözgü (ayna)... kelimeleri bu
kabilindedir. Eski Türk dilinde devlet
teşkilatına ve hukuka dair istilâhlar ol-
dukça çoktur: il (devlet), budun (mil-
let), karabudun (avam-ı nas, millet-i
mahkume), akbudun (havas-ı nas,
zadegân), ulus (idari ve içtimai büyük
bir kısım), oymak (ulusun cüzi), orun
(bir tohumdan gelenler), öz (aşiret), boy
ve oğuş (kabile), soy ve sop (seciye), ka-
gan (hakan), katun (kadın, hatun), te-
kin (baba cihetinden prens), inal (ana
cihetinden prens), ordu (saray çadırı),
ordukend (saray şehri), inak (mutemet,
müsteşar), alp ve alpagut (yiğit, kahra-
man), kinkaş (şura, meşveret), kurultay
(büyük meclis), şadapıt (zadegândan
büyük amir), yabgu, çabgu (vezir, ku-
mandan), tarhan • Devam Edecek

